

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ

**Збірник матеріалів науково-практичної
конференції**

18 квітня
2024 року

Київ 2024

цифрових технологій, що сприяє формуванню адекватної наукової відповіді на сучасні виклики.

Література

1. Єнін М., Коржов Г. Мережева комунікація: ризики та перспективи (на основі соціологічних опитувань громадської думки в країнах Євросоюзу) // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ; Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. №1 (49). С. 22–29.
2. Согорін А. Реклама як засіб патріотичного виховання (за результатами масового та експертного опитувань) // Український соціум. 2016. № 4 (59). С. 134 – 139.
3. Черняк К. Мовні стилі як політико-ідеологічна зброя: соціологічний аналіз особливостей висвітлення подій у Сирії 2011-2016 років у ЗМІ РФ та США // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2017 р. С. 76 – 82.
4. Bolsover G., Howard P. Computational Propaganda and Political Big Data: Moving Toward a More Critical Research Agenda. In: Big Data, 2017, vol. 5, no 4, pp. 273–276.

Зубченко Олександр,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

З перших днів повномасштабного російського вторгнення до України у лютому 2022 року Запорізька область опинилася в епіцентрі наступу ворожих військ. Через багаторазову перевагу росіян в особовому складі, озброєнні та військовій техніці ситуація на Південному напрямку розвивалась особливо трагічно. Вже до початку березня окупаційні частини подолали понад 180 км та завдяки мужності та самовідданості українських воїнів були зупинені на південних околицях с. Кам'янське у 35 км від Запоріжжя. Під контролем рашистів опинилось 75% території регіону, де проживало 45% населення. Тут почалася нова трагічна епоха – російський окупаційний режим.

Ми визначаємо окупацію як тимчасовий стан суспільного життя, що виникає у результаті військових дій та зайняття супротивником території іншої держави і характеризується створенням та діяльністю соціальних інститутів дисфункціонального типу, сукупність яких утворює окупаційний режим. Іншими словами, окупанти намагаються нав'язати українцям нову структуру соціальних взаємодій, мета якої – терор, залякування, поневолення та пропаганда. Невід'ємними учасниками цих процесів є колаборанти – громадяни України, місцеві жителі, які перейшли на бік ворога, сприяють укріпленню його влади, придушенню народного опору та військовим успіхам держави-агресора.

Реалізувати ці злочинні завдання можливо лише за умов припинення активних бойових дій, відсунення лінії фронту, встановлення фізичного контролю загарбників на

певній території та мінімального порядку і безпеки для місцевого населення. Все це жодним чином не означає легітимності окупаційного режиму, проте засвідчує гласний та легальний характер нової «влади».

Умовною датою початку встановлення режиму окупації в Запорізькій області можна вважати 12 березня 2022 року, коли після викрадення загарбниками Мелітопольського міського голови Івана Федорова «виконуючою обов'язки» мера було оголошено депутатку міської ради від «Опозиційного блоку» Галину Данильченко. Цікаво, що через абсолютне незнання українського законодавства (покласти виконання обов'язків міського голови на певну особу можуть лише депутати міської ради під час сесії) вороги вимагали від Федорова «офіційно» передати владу гауляйтерші.

Подальше становлення окупаційного режиму на захоплених землях Запорізького краю можна розділити на кілька етапів: установчий (березень – вересень 2022 р.), інституціалізаційний (жовтень 2022 – вересень 2023 р.) та інтегративний (з вересня 2023 р.). Слід відзначити, що за змістом вони суттєво не відрізняються – терор, викрадення, вбивства, депортація дітей, пограбування українських ланів та надр, проте значні відмінності спостерігаються у взаємодії окупантів та колаборантів, кадровому наповненні ворожого «менеджменту», а також у поточних завданнях ворога.

Установчий етап характеризується високим рівнем хаотичності у створенні місцевої «влади». У Мелітополі – «столиці» окупованої частини регіону вона формується на базі родини та фінансово-промислової групи очільника місцевих зрадників Є. Балицького, у районах, селах та селищах виникають «військо-цивільні адміністрації», «сільські ради», з'являються самозвані «старости». При цьому джерелами «влади» можуть бути які завгодно – наказ військового коменданту (як у Бердянську), проголошення себе «мером» через відеоролик на YouTube або силоміць зігнані «народні збори». Дається взнаки і відсутність чіткого територіального розподілу між бандформуваннями та російськими регулярними військами, через що у квітні 2022 р. очільники т.зв. «ДНР» спробували включити до свого складу Розівську, Більмацьку та Комиш-Зорянську громади – мовляв, тимчасово, до «звільнення» Запоріжжя. Конфлікт між донецькими та мелітопольськими колаборантами довелося залагоджувати у кремлівських баштах. Велику роль у визначенні конкретного формату окупаційної влади відіграє частина місцевих еліт, що перейшла на бік ворога (Бердянськ, Токмак, Дніпрорудне, Кам'янка-Дніпровська). Разом із впливовими представниками регіонального істеблішменту до окупаційної адміністрації долучається велика кількість нонеймів та маргінальних елементів (Якимівка, Кирилівка, Василівка, Михайлівка), а у різноманітні «установи» та «організації», що розпочинають працювати під триколом, людей набирають майже з вулиці. Шкільні електрики стають директорами, 18-річні коханки окупаційних ватажків отримують в управління «віджаті» аптечні мережі, а вчорашні торговки приміряють регалії сільських начальників. Ключовим завданням для них є участь у організації та фальсифікації результатів т.зв. «референдуму». Окремо слід згадати процеси «децентралізованого пограбування» ресурсів окупованих територій, які відбуваються за участі «смотрящих», впливових військових командирів, службовців ФСБ та місцевих колаборантів.

Однією із найбільших «ініціатив» другого, інституціалізаційного етапу діяльності псевдовлади стає новий адміністративно-територіальний поділ окупованої частини Запорізького регіону. Із липня 2020 р. на території області існувало п'ять районів –

Бердянський, Василівський, Запорізький, Мелітопольський та Пологівський, три з яких було окуповано повністю, а один – частково. Своім «указом» очільник окупаційної адміністрації балицький повернув поділ на райони, який існував до проголошення незалежності України, а також розширив межі м. Мелітополь до Азовського моря, включивши до його складу колишні території Новенської, Радивонівської, Охримівської та Кирилівської сільських та селищних рад. Паралельно тривають процеси інтеграції місцевої «влади» до загальноросійських управлінських інституцій, а місцевих перебіжчиків на керівних посадах у «міністерствах» та «відомствах» заміщують російські чиновники. Водночас для ще більшого втягування зрадників у залежність рашисти ініціюють широку участь у «виборах» до фейкових органів місцевого самоврядування. Також окупанти серйозно починають перейматися зміною соціальної та етнічної структури населення загарбаних земель. Задля цього велика увага приділяється формуванню великих клієнтел, як правило, із маргіналізованих верств населення, що не мають постійного місця роботи, проте регулярно залучені до різноманітних пропагандистських заходів. Одночасно спостерігається масове переселення росіян на південь Запорізького регіону. Особливо активно кремль заохочує переїжджати до «нових регіонів» лікарів та вчителів. Помітні зміни стаються у механізмах економічної колонізації, де на зміну «децентралізованого пограбування» приходять викачка наших ресурсів (насамперед сільськогосподарської продукції та корисних копалин) через філії російських державних корпорацій.

Для третього, інтегративного етапу характерне різке посилення репресій проти українців, яке виражається як у жорсткому обмеженні будь-яких прав (включаючи навіть право на медичне обслуговування, фактично на життя), для людей, які не отримали російські паспорти, так і у початку масового переділу ринку нерухомості на тлі зменшення інших видів ресурсів, що доступні для пограбунку. Кампанії виявлення начебто безгоспного житла тривають у всіх окупованих містах та навіть у сільській місцевості. Їх кінцева мета очевидна – остаточно відрізати шлях додому «нелояльним елементам» та створити «маневрений фонд» квартир для окупантів та їхніх посіпак. Іншою рукою рашисти заграють з окремими соціальними групами. Пенсіонерам, зокрема, обіцяють повний перехід на російські стандарти соцзабезпечення та врахування українського трудового стажу, адже на сьогодні на окупованих територіях діє пенсійна зрівнялівка у вигляді 10 тис. рублів або 3,7 тис. грн. за довоєнним курсом. Ворог продовжує послідовно втілювати свій замисел щодо створення максимально лояльного контингенту населення на тимчасово окупованих територіях, з одного боку, поширюючи страх та репресії, а з іншого – створюючи великі фінансово залежні від влади верстви, соціальні взаємодії в яких вибудовуються за патрон-клієнтними принципами, або невеликі, але досить впливові соціальні групи, які вже не мислять свого фізичного існування без триколових чиновників та їхнє оточення, нові власники «віджатого» бізнесу, російські «силовики», молодіжні та профспілкові «активісти» тощо). Якщо скористатися марксистською термінологією, то саме ця невелика купка окупантів та колаборантів (не більше 1-2% населення) є справжнім класом експлуататорів на тимчасово окупованих територіях. У той же час в управлінській сфері, незважаючи на задекларовані «російські стандарти менеджменту», триває повний хаос. Компетентності окупаційних адміністрацій вистачає лише на залякування населення, а ось ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, сильних буревіїв та обледеніння у січні 2024 р. стало для рашистів

нездійсненою місією. Окремі окуповані території були без електропостачання по три – чотири доби.

Таким чином, окупаційний режим на півдні Запорізької області вже пройшов у своєму розвитку кілька етапів та продовжує еволюціонувати. При цьому основними напрямками «роботи» рашистських чиновників є організація фейкового «виборчого процесу» і створення пропагандистської картинки. Щоправда, навіть з останньою виходить не дуже, прикладом чого може бути пофарбована у кольори «аквафреш» зупинка в Токмаку, поруч з якою лежить велика купа сміття. Спільними ознаками всіх соціальних інститутів на тимчасово окупованих територіях, як у владній, так і у інших сферах, залишаються глибока дисфункціональність, зорієнтованість на обслуговування інтересів тоталітарної держави, жорстоке придушення народного спротиву та знищення української ідентичності місцевого населення.

Іванець Тетяна,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувачка кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

ХАРАКТЕРНІ ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сьогодні ситуація з вимушеними мігрантами має тенденцію до подальшого погіршення. Відповідно до даних звіту Управління верховного комісару ООН у справах біженців у 2021 році в світі нараховувалося 27 мільйонів 120 тисяч біженців та 53 мільйони 250 тисяч внутрішньо перемішених осіб. У 2022 році кількість біженців зросла до 35,3 мільйонів, а ВПО – до 62,5 мільйони, а станом на 2023 рік в світі налічувалося вже 110 мільйонів вимушених мігрантів [3].

На кінець 2022 року більше половини всіх міжнародних вимушених мігрантів (52%) походили з Сирії, України та Афганістану. В наслідок війни в Сирії понад 6,8 мільйона сирійців були змушені залишити свою країну, а ще 6,8 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами. В результаті російського повномасштабного вторгнення покинуло Україну за різними даними від 5,5 до 7 мільйонів громадян, а ще близько 5 мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами. Після встановлення влади талібів в Афганістані у 2021 році близько 6 мільйонів громадян стали біженцями, а 3,4 мільйона - ВПО. Треба відзначити, що переважну більшість біженців (до 76%) приймають країни з низьким і середнім рівнем доходу. Серед них треба відзначити Туреччину, Іран та Колумбію.(46)При цьому, станом на кінець 2022 року 67% біженців були переміщеними протягом п'яти років та більше [1].

Розвиток вимушеної міграції в Україні характеризується наявністю двох хвиль: перша пов'язана з анексією Криму та військовими діями на сході країни, друга – з повномасштабним російським вторгненням.

В результаті військових дій на сході України свої домівки покинуло близько 3,3 мільйонів людей: кількість ВПО (офіційно зареєстрованих в Міністерстві соціальної політики) станом на 2016 рік сягала більше ніж 1,79 мільйони, кількість громадян, які шукали захисту в інших країнах, досягла 1,5 мільйон. Від 2 до 3 мільйонів громадян